

Το «εμείς» ως εθνικός προσδιορισμός

Το «Εγώ» και το «Εμείς»

Το «εγώ» είναι προσωπική αντωνυμία α΄ προσώπου. Στη γλωσσική επικοινωνία αποτελεί τη βάση και το σημείο αναφοράς, δηλαδή το πρόσωπο που ομιλεί, το οποίο ρυθμίζει τα άλλα δύο πρόσωπα: το εσύ και το αυτός. Το «εγώ» είναι η σταθερή αφετηρία του οποιουδήποτε ομιλούντος προσώπου.

Αντιθέτως το «εμείς» αφομοιώνει το «εγώ» και το μετατρέπει σε μονάδα συνόλου, δεν το εξαφανίζει, αλλά το ενσωματώνει σε ένα συγκεκριμένο πλήθος. Το περιεχόμενο του «εμείς» διαφοροποιείται ουσιαστικά. Ξεφεύγει από τον αυστηρά καθορισμένο πυρήνα της προσωπικότητας της μονάδας και παραπέμπει σε πληθώρα συνόλων, τα οποία προσδιορίζονται από τη θέση, την ταυτότητα και το περιεχόμενο του λόγου, του ομιλούντος προσώπου. Ως εκ τούτου η εκφώνηση του «εμείς» εγείρει αμέσως την αναγκαιότητα προσδιορισμού του εννοούμενου συνόλου.

Η πληθυντική φύση του «εμείς» καθορίζει ενότητες, ποσοτικού μεγέθους, που αρχίζουν από το δύο και φθάνουν μέχρι το σύνολο της ανθρωπότητας. (Χαριστικώς χρησιμοποιείται, βεβαίως και για την μονάδα, ως πληθυντικός ευγενείας):

- Εμείς οι δύο: «εμείς οι δυο οι φίλοι, που τρώμεν το σταφύλι».
- Εμείς οι Πανθέοι: οικογένεια.
- Εμείς οι Κολοκοτρωναίοι: σόι.
- Εμείς οι Αθηναίοι: πολιτεία.

* ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΤΕΤΡΑΔΙΩΝ

Ο Ανδρέας Μακρίδης είναι φιλόλογος-ιστορικός, μέλος της Ομάδας Πρωτοβουλίας για το Πανεπιστήμιο Κύπρου.

- Εμείς οι Έλληνες: έθνος.
- Εμείς οι Ευρωπαίοι: υπερεθνική ενότητα.
- Εμείς οι λαοί των Ηνωμένων Εθνών: παγκόσμια ενότητα.
- Εμείς οι άνθρωποι: ολόκληρη η ανθρωπότητα. «Εμείς και ο κόσμος» (βιβλίο Α' Δημοτικού).

Κατά συνέπεια το «εμείς» είναι έκφραση πολυπεριεκτική και πολυδύναμη, με συμβολική σημασία, που υποδηλώνει μεταβαλλόμενα σύνολα, ανάλογα με την πρόθεση του ομιλούντος προσώπου. Παράλληλα υποκρύπτει και προσδιορίζει την ελεύθερη και εκούσια αυτοτοποθέτηση και ένταξη του ομιλούντος σε σύνολα της προσωπικής του επιλογής, τα οποία αποκαλύπτουν την πολιτική, εθνική, θρησκευτική, κοινωνική κ.λπ. συνείδηση του ομιλούντος ή ορθότερα τον προσωπικόν αυτοπροσδιορισμό του.

Η φράση, επί παραδείγματος χάριν, «εμείς οι χριστιανοί» καθορίζει την απόφαση της βούλησης του ομιλούντος, να εντάσσει τον εαυτόν του εις τους χριστιανούς, ενώ παράλληλα καταδειχνει μιαν ομοιογενή ενότητα, αυτήν των χριστιανών.

Στον Επιτάφιο του Περικλή το «εμείς» έχει σημαίνουσα και καθοριστική θέση: «είμαστε εμείς το παράδειγμα», «γιατί εμείς την πίστη μας την στηρίζουμε. . . στην ψυχική μας. . . δύναμη», «εμείς την κάθε θάλασσα και την στεριά την αναγκάσαμε ν' ανοίξει δρόμο στην τόλμη μας» κ.λπ. Στην περίπτωση αυτή το «εμείς» νοηματοδοτεί την ενότητα των Αθηναίων και της δημοκρατικής Αθήνας, ως πόλης κράτους.

Άλλες συνώνυμες αντωνυμίες

Το «εμείς» προσδιορίζει το υποκείμενο αναφοράς, που ποικίλλει από περίπτωση εις περίπτωση. Την ίδια ακριβώς λειτουργικότητα και την ίδια νοηματική αξία έχουν και οι άλλες πτώσεις της προσωπικής αυτής αντωνυμίας: εμείς, εμάς και ο αδύνατος τύπος: μας, όπως και η κτητική αντωνυμία: δικός μας, δική μας, δικό μας.

Οι νεοελληνικοί αυτοί τύποι των αντωνυμιών διατηρούν την ίδια σημασία, με τους αντίστοιχους τύπους της αρχαίας Ελληνικής: ημείς, ημών, ημίν ημάς και ημέτερος, ημετέρα, ημέτερον: «ημείς οι Αθηναίοι», «των προγόνων ημών», «Πάτερ ημών», «εις ημέτερον δάμα» (: εις την οικίαν μας, την πατρίδα μας. — Όμηρος), «η ημετέρα χώρα» (Θουκυδίδης) κ.ά.

Το «εμείς» ως εθνικός προσδιορισμός

Το «εμείς» ως πολυδύναμος προσδιορισμός, περιέχει στο νόημά του και κτητικές προεκτάσεις. Υπονοεί το «δικό μας», αντιδιαστέλλοντάς το προς το «δικό τους» εκείνο που ανήκει στους άλλους, τους αλλότριους: «εμείς και το έθνος μας

– εκείνοι και το έθνος τους», «εμείς και η πατρίδα μας – εκείνοι και η πατρίδα τους».

Σε πολλές περιπτώσεις το «εμείς» επέχει και θέση πρώτου όρου σύγκρισης: *Εμείς - Εκείνοι* υποδηλώνοντας δύο σημασιόμενα: α) την ενότητα προσώπων μέσα στο εμείς και β) τον διαχωρισμό και την διαφορετικότητα των άλλων, στο «εκείνοι»: *Εμείς οι Έλληνες – Εκείνοι οι Τούρκοι. Εμείς οι Έλληνες – τα άλλα έθνη.* Στην περίπτωση αυτή, το «εμείς» δηλώνει την φυλετική ενότητα, όπως ακριβώς την εκφράζει το ουσιαστικό: *Έλλην - Έλληνας*, γίνεται ταυτόσημο και συνώνυμο της έννοιας *Έλλην - Έλληνας* και επιστημαίνει την διαφορετικότητα, όπως ακριβώς την εξέφραζε η αρχαία ρήση: «*πας μη Έλλην βάρβαρος*».

Ως εκ τούτου το «εμείς» όταν εκφράζεται, για να δηλώσει τον Ελληνισμό, ισοδυναμεί με εθνικόν προσδιορισμό. Με την νοηματοδότηση αυτή χρησιμοποιήθηκε ανέκαθεν, προσδιορίζοντας τους Έλληνες: Στην αρχαία Ελλάδα ήταν ισοδύναμο της έννοιας *Έλλην* στο Βυζάντιο, της *Ρωμιούσνης*, και της *Ορθοδοξίας*, στην Τουρκοκρατία, του γένους, στην νεότερη Ελλάδα, του έθνους. Έτσι, ενώ η χρησιμοποιούμενη για να εκφράσει την εθνική ενότητα των Ελλήνων, λέξη άλλαζε, ανάλογα με την ιστορική φάση του Ελληνισμού, το «εμείς» (ημείς) ως πρωτογενής και αναλλοίωτος προσδιορισμός κατείχε, διαχρονικώς, τη θέση της σταθερής και απαραχάρακτης εθνικής ταυτότητας των Ελλήνων. Και ενώ οι προσδιορισμοί: *Έλλην, Ρωμίος, γένος, έθνος* υφίσταντο κατά καιρούς την πολεμική των δυνάμεων αφελληνισμού, το «εμείς, ως ελεύθερος εθνικός αυτοπροσδιορισμός, παρέμεινε διαιωνίως απρόσβλητον και αλώβητο.

Το «εμείς» είναι αρχέτυπον και διαχρονικό εθνώνυμον, το οποίο δεν παρέχεται από την πολιτεία ή το έθνος, κατά την ληξιαρχική πράξη της γεννήσεως, αλλά επιλέγεται και υιοθετείται με ελεύθερη βούληση, από το κάθε άτομον, που το χρησιμοποιεί. Γι' αυτό είναι από την φύση και την δυναμική του, ασυναγώνιστο και αήττητο.

Μέσα στο πολυδύναμο νόημα και στο απόρθητο κάστρο του «εμείς» βιοτεύουν και ακμάζουν – ως ελεύθεροι πολιορκημένοι – οι ιστορικοί και διαιώνιοι δεσμοί των Ελλήνων: το *όμαιο*, το *ομόγλωσσον*, το *ομόθρησκον*, το *ομογάλακτον* κ.λπ. Κατά συνέπεια, η πολεμική των εθνομηδενιστών που εντοπίζει και υποστηρίζει την εθνογένεση των Ελλήνων στις αρχές του 19ου αιώνα, όταν υποτίθεται χρησιμοποιήθηκε η έννοια «έθνος», είναι παντελώς αστήρικτη και ανυπόστατη.

Το «εμείς» ως εθνικός αυτοπροσδιορισμός

Το «εμείς» ως γλωσσική έκφραση αποκαλύπτει την άβιαστη και ελεύθερη συνείδηση του ομιλούντος προσώπου, το οποίο αυτοβούλως εντάσσει τον εαυτό του σε ποικίλα σύνολα. Ενώ, δηλαδή, το «εγώ» έχει υποχρεωτική σημασία καθοριζόμενη από τον εαυτό του ομιλούντος υποκειμένου, το «εμείς» είναι προαιρετικό και επιλεγόμενο. Ως εκ τούτου φανερώνει την θέληση του προσώπου που

ομιλεί και την εκούσια αυτοένταξή του στο προσδιοριζόμενο σύνολο.

Συνεπώς, όταν το «εμείς» δηλώνει έθνος, αποτελεί εθνικόν αυτοπροσδιορισμό. Πρόκειται για την αναφαίρετη άσκηση του δικαιώματος αυτοπροσδιορισμού, που ταυτίζεται με το δημοκρατικό δικαίωμα της ελευθερίας σκέψης και έκφρασης, ανεξίτηρσκειάς και εθνοεπιλογής που καθιέρωσε ο χρόνος ως απαράγραφο δικαίωμα των ανθρώπων. Αυτό παρέχει στον Ιρλανδό μετανάστη το δικαίωμα να ονομάζεται, σήμερα, Αμερικανός, στον αφομοιωμένο Κούρδο το δικαίωμα να είναι Τούρκος, στον Άγγλο μετανάστη να είναι Αυστραλός. Ταυτόχρονα όμως παρέχει το δικαίωμα στους ίδιους, να διατηρούν την ανάμνηση της εθνικής τους καταγωγής ή να διατηρούν την ιστορική εθνική τους ταυτότητα ως πολίτες ενός άλλου κράτους και με υπηκοότητα άλλην από εκείνη στην οποία είναι οργανωμένο κρατικά, το έθνος τους.

Με βάση το ανθρώπινον αυτό δικαίωμα, και ο Έλληνας της Αλβανίας, της Τουρκίας ή της Κύπρου έχει το αναφαίρετο δικαίωμα, να αυτοπροσδιορίζεται ως Έλληνας, ανεξαρτήτως, εάν έχει διαφορετική υπηκοότητα.

Το δικαίωμα του εθνικού αυτοπροσδιορισμού είναι σήμερα σεβαστό από την επιστήμη της κοινωνιολογίας και υπολογίζεται απαραδιάστως ως βασικό δεδομένο, των στοιχείων που συνθέτουν την έννοια έθνος. Αυτό ακριβώς το δικαίωμα εκφράζεται και επιμαρτυρείται και με την ελεύθερη επιλογή του «εμείς» κατά τον ίδιον ακριβώς τρόπο, που οι Έλληνες της Κύπρου στα 1950, με παγκόσμιον Δημοψήφισμα διεκήρυξαν ότι το «εμείς» αυτό ισοδυναμούσε με το 97% του πληθυσμού του νησιού, το οποίο απεφάσισε ότι αυτοπροσδιορίζεται ως έθνος ελληνικό και ότι επιθυμεί την Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα.

Το «εμείς» σε ελληνικά κείμενα

Κατά την αρχαιότητα, η πόλις κράτος διεχώριζε μεν, διοικητικά, την εθνική ενότητα των Ελλήνων, όμως ο κρατισμός αυτός δεν συνεπαγόταν και την διάλυση της σταθερής εθνικής συνείδησης των Ελλήνων. Η ενότητα αυτή εκφράζεται με άφογη σαφήνεια και καθαρότητα από τον Ισοκράτη στον Πανηγυρικών του:

«Τοσούτον απολέλοιπεν η πόλις ημών περί το φρονείν και λέγειν τους άλλους ανθρώπους, ώστε και το των Ελλήνων όνομα πεποίηκε μηκέτι του γένους, αλλά της διανοίας δοκείν είναι και μάλλον Έλληνας καλείσθαι τους της παιδεύσεως της ημετέρας ή τους της κοινής φύσεως μετέχοντας».

Το «ημετέρας» (της δικής μας) έχει στην ρήση του Ισοκράτη καθοριστική θέση. Επιστημαίνει την ελεύθερη συναινετική απόφαση των Ελλήνων να αποτελούν φυλετική ενότητα και καταδεικνύει τον εθνικό τους αυτοπροσδιορισμό.

Στο Βυζάντιο, η ενότητα του Ελληνισμού ενισχύεται με τους δεσμούς της

Ορθοδοξίας, οι οποίοι καταδεικνύονται και στα διάφορα εκκλησιαστικά κείμενα: «Πάτερ ημών ο εν τοις ουρανοίς», «Κύριε των δυνάμεων, μεθ' ημών γενού. . . Κύριε των δυνάμεων, ελέησον ημάς», «Ταις πρεσβείαις της Θεοτόκου, Σώτερ σώσον ημάς».

Κατά την Τουρκοκρατία, το «εμείς» εκφράζει την ενότητα του γένους και αφθονεί στα κείμενα. Στο έργο του Δανιήλ Φιλιππίδη και Γρηγορίου Κωνσταντά *Γεωγραφία Νεωτερική, περί της Ελλάδος*, γραμμένο στα τέλη του 18ου αιώνα, το «εμείς» κατέχει βασική θέση ως εθνικός προσδιορισμός: «Αυτό ας κάμωμεν και ημείς, οι απόγονοι των περιφήμων εκείνων». Η γλώσσα μας κοντά εις τα άλλα προτερήματα που έχει, είναι και πολλά αρμονική και ποιητική», «ημείς μόνον δεν το ηξέυρομεν» κ.ά.

Ο εθνικός αυτός προσδιορισμός κυριαρχεί και αποκτά κορυφαίον ρόλο, στο έργο ανωνύμου Έλληνα με τίτλο *Ελληνική Νομαρχία ήτοι λόγος περί Ελευθερίας*. Το έργο αυτό, ένα ανεπανάληπτο μανιφέστο της Ελευθερίας, είναι ταυτοχρόνως και το μέγιστον εθνικό μνημείο, όπου δοξάζεται το «εμείς». (Εκδόθηκε στην Ιταλία στα 1806):

—«*Ημείς δε, ναι ιερά Ελευθερία, με τους οδόντας μας θέλομεν συντρίψει τας αλύτους μας, διά να τρέξωμεν προς απάντησίν σου*».

—«*Δεύτε, αδελφοί μου, η Ελευθερία της πατρίδος μας κρέμαται σήμερον από την ανδρείαν μας*».

—«*Η Ελευθερία, λοιπόν, ω Έλληνες, εις ημάς είναι, ως η όρασις εις τους οφθαλμούς*».

Τα «ημείς, ημών, μας» αποτελούν ισχυρήν επιστημονικήν - κοινωνιολογικήν απόδειξη της ακμαίας εθνικής συνείδησης των Ελλήνων.

Στον *Θούριο του Ρήγα*, το πρώτο πληθυντικό πρόσωπο, εξυπακούει το ευκόλως εννοούμενον «εμείς», το οποίο υποδηλώνει τον Ελληνισμό και ευρύτερα τον χριστιανισμό των Βαλκανίων, όπως καθορίζεται με το διεθνιστικό κήρυγμα του Ρήγα:

«*Ως πότε παλληκάρια να ζούμεν στα στενά. . .*», «*να κάμωμεν τον όρκον, επάνω στον σταυρόν*», «*για την Ελευθερία να ζώσωμεν σπαθί*».

Το «εμείς» γνωρίζει την απόλυτη εθνική του καταξίωση στα *Απομνημονεύματα του Στρατηγού Μακρυγιάννη*, ο οποίος όχι μόνον το χρησιμοποιεί αυθόρμητα, αλλά το εντοπίζει και το τονίζει:

«*Ότι κρικέλα δεν έχει η γης να την πάρει κανείς εις την πλάτην του ούτε ο δυνατός ούτε ο αδύνατος και όταν είναι ο καθείς αδύνατος εις ένα πράγμα και μόνος του δεν μπορεί να πάρει το βάρος και παίρνει και τους άλλους και βοηθούν, τότε να μην φαντάζεται να λέγει ο αίτιος εγώ να λέγει εμείς. Ότι βάναμε όλοι τις πλάτες, όχι ένας. . .*»

Εξίσου δυνατό στον *Μακρυγιάννη* είναι και το κτητικό μας: «*αγανακτώντας και εγώ απ' ούλα αυτά, ότι ζημιώσαμε την πατρίδα μας πολύ. . .*»

Στα *«Απομνημονεύματα» του Κολοκοτρώνη*, τα: ημείς, ημάς και ημών γίνονται και πάλιν εθνικά σύμβολα: «*Τώρα οπού εχάθη ο Αλή Πασάς, οι ογδόντα*

χιλιάδες οπού τον επολιορχούσαν θα πέσουν εις ημάς». «Η Πατρίς μας κινδυνεύει», «Αξιωθήκαμε και εκάμαμεν Γερουσίαν και Βουλή».

Η διαχρονική χρήση του «εμείς» συνεχίζεται και σε όλα τα κείμενα, σε όλους τους λόγους της μετέπειτα εποχής. Στα αιτήματα του Στρατιωτικού Συνδέσμου διαβάζουμε: «Ο Στρατιωτικός Σύνδεσμος ποθεί όπως η θρησκεία μας υψωθεί εις τον εμπρέποντα ιερών προορισμόν της» (Νικ. Ζορμπά, *Απομνημονεύματα*).

Ανάλογη είναι η χρήση και η σημασία του «εμείς» και για τον κυπριακόν Ελληνισμό. Στην επιστολή των Κυπρίων προς τον Καποδίστρια (19. 8. 1828) με την οποία του ζητούσαν, να μεριμνήσει για την απελευθέρωση της Κύπρου και την ένωσή της με την Ελλάδα, διαβάζουμε: «. . . συγχαίρωμεν την κοινήν μας μητέρα Ελλάδα», «των αδελφών μας Ελλήνων» κ.ά.

Στην «9η Ιουλίου» ο Βασίλης Μιχαηλίδης επαναλαμβάνει το εθνικό «εμείς», «μας».

«Σφάξε μας ούλους τ'ας γενεί το γαίμαν μας αυλάτζιν», «Θεέ, που νάκραν δεν έσειεις ποττέ στην καλωσύνην — λυπήθου μας τζιαι δώσε πκιόν χαράν στην Ρωμιουσύνην». Με τον ίδιον τρόπο χρησιμοποιεί τον προσδιορισμόν και ο Δημήτρης Λιπέρτης. Στο ποίημά του «Στους Τζυπριώτες μάρτυρες της 1ης Ιουλίου 1821», γράφει:

«Τώρα πκιόν εξημέρωσεν τζι' εχάθην το πισσούριν
αφήτις τζ η σημαία μας τζιεί πόπρεπεν εστήθην»
και αλλού: «Έτσι τζι εμείς, μιάλοι μτσιοί είμαστιν ούλοι ένα—
τζ' όξων 'που την μανούλλαν μας (: την Ελλάδα) εν θέλουμε κανέναν».

Επιλογικά

Η άφθαρτη δύναμη του «εμείς» αποτελεί την ιερή εθνική ταυτότητα του Ελληνισμού, τον εθνικόν ταχυδρόμο της Ιστορίας, που μεταφέρει από τα βάθη της αρχαιότητας τα διαπιστευτήρια των Ελλήνων.

Τα εθνομηδενιστικά ιδεολογήματα εμφανίζονται στην εποχή μας ως βροχή αυθαιρέτων ποροδών. Οι εθνομηδενιστές καπηλεύονται και καταχρώνται το δημοκρατικό δικαίωμα της ελεύθερης άποψης, επιστημονικώς όμως εξαπολύουν ιριδίζουσες σαπουνόφουσκες, οι οποίες στην καλύτερη γι' αυτούς, περίπτωση γοητεύουν και εξαπατούν μόνον ελαφρόμυαλους και αποπροσανατολισμένους ημιμαθείς. Η ύπαρξη του εθνομηδενισμού προϋποθέτει τέσσερεις βασικές ακυρώσεις: *Ακύρωση της Ιστορίας, της Κοινωνιολογίας, του δικαιώματος εθνικού αυτοπροσδιορισμού και της ανθρώπινης βούλησης*. Παράλληλα εκμεταλλεύεται με επιτηδειότητα: εξτρεμιστικές θεωρίες, όπως εκείνην του Μπένεντικτ Άντερσον, περί φαντασιακών κοινοτήτων, τα διεθνιστικά - ουμανιστικά οράματα και τον ενθουσιασμό των νέων και τον ιδεολογικό πλουραλισμό.

Ο εθνομηδενισμός ως επίπλαστη ιδεολογία, ισχύει μόνον στις τριτοκοσμικές χώρες και ουδέποτε στις καπιταλιστικές μητροπόλεις από τις οποίες εκπορεύεται

και όπου το έθνος αποτελεί ύψιστην αξία και προτεραιότητα στην αγωγή των νέων. Η διάδοση του εθνομηδενισμού εδράζεται στην φθορά των αξιών και των διεθνών - ανθρωπίνων αρχών, την οποίαν απεργάζονται, η τεχνολογική ασυδοσία και η καταναλωτική εξαχρείωση και αποτελεί την έσχατη μηχανορραφία ισοπέδωσης της ανθρώπινης βούλησης, που εμπεδώνει την παγκοσμιοποίηση της τυραννίας των πολυεθνικών εταιρειών και των ιμπεριαλιστικών μητροπόλεων.

Ως θεωρία, ο εθνομηδενισμός είναι το ιδεολογικό «πιστεύω» του παγκόσμιου Ολιγαρχισμού, που τείνει να επιβληθεί στο παγκόσμιο κράτος της *Rax America*. Όλα τα φασιστικά και δικτατορικά πολιτεύματα κατασκεύασαν «ιδεολογίες» προς αφιονισμό των θυμάτων τους. Ο εθνομηδενισμός είναι η «ιδεολογία» της σύγχρονης φασιστικής κοσμοκρατορίας της ιμπεριαλιστικής Δύσης. Απευθύνεται στον διαλυμένο άνθρωπο, . . . που «κατασκεύασε» η εποχή μας και του ζητά, να καταβροχθίσει τα τελευταία ίχνη της προσωπικότητάς, της πνευματικότητας και της ύπαρξής του, την πατρίδα και το έθνος.

Όμως οι «ιεροκήρυκες» του εθνομηδενισμού θα πρέπει να αρματωθούν και να μονομαχήσουν με τον ακατάλυτο γίγαντα που ονομάζεται «Εμείς». Για να επιβληθούν πρέπει πρώτα να περάσουν πάνω από το πτώμα του. Στην εποχή μας διεξάγεται μια μονομαχία, η έκβαση της οποίας θα κρίνει το μέλλον του κόσμου. Αντίπαλοι είναι ο Κύκλωπας - ρομπότ, που ονομάζεται «Κανέννας» και ο Γίγαντας - άνθρωπος που ονομάζεται «Εμείς». Ο «Κανέννας» εκπροσωπεί τον διαλυμένο άνθρωπο, ο «Εμείς» τον άνθρωπο που αγωνίζεται να σώσει την πνευματική του υπόσταση και την ανθρωπινή φύση του.